

Sygn. akt III AUa 1512/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 maja 2014 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Michał Bober
Sędziowie:	SSA Iwona Krzeczowska - Lasoń (spr.) SSO del. Alicja Podlewska
Protokolant:	stażysta Agnieszka Makowska

po rozpoznaniu w dniu 9 maja 2014 r. w Gdańsku

sprawy Okręgowej Rady Adwokackiej w B.

z udziałem zainteresowanej A. K. (1)

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o ustalenie obowiązku ubezpieczenia

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Bydgoszczy VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 21 maja 2013 r., sygn. akt VI U 363/12

uchyla zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przekazuje

sprawę do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu.

Sygn. akt. III AUa 1512/13

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 29 listopada 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział

w B. objął A. K. (1) obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznym,

tj. emerytalnym, rentowym i wypadkowym od dnia 1 marca 2011 r. z tytułu wykonywania pracy na podstawie umowy zlecenia na rzecz Okręgowej Rady Adwokackiej w B.. Jako podstawę decyzji organ rentowy wskazał przepisy art. 6 ust. 1 pkt 4, art. 12, art. 13 pkt 2, art. 36 ust. 1, 4 i 11 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.) i wyjaśnił, że na podstawie dokumentacji ustalono, że A. K. (1) została zgłoszona przez Okręgową Radę Adwokacką wyłącznie do ubezpieczenia zdrowotnego na podstawie umowy

zlecenia od dnia 1 marca 2011 r. jednocześnie podlegała ubezpieczeniu zdrowotnemu jako sędzia i nie posiadała innego tytułu ubezpieczenia.

Odwołanie od powyższej decyzji złożyła Okręgowa Rada Adwokacka w B. wnosząc o jej zmianę. Przede wszystkim podniesiono, że sprawowanie patronatu nad aplikantami nie ma charakteru usługi, a jest elementem porozumienia zawartego przez Dyrektora Ogólnokrajowej Szkoły Sądów i Prokuratur w K. i Prezesa Naczelnej Rady Adwokackiej. Wykonywanie obowiązków patrona nie może być rozpatrywane w kategorii umowy zlecenia ani też umowy o świadczeniu usług. Ponadto czynności te nie są wykonywane w siedzibie Okręgowej Rady Adwokackiej, lecz w siedzibie Sądu.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy w Bydgoszczy - VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie VI U 363/13 zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. poprzez stwierdzenie, iż A. K. (1) nie podlegała obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym od dnia 1 marca 2011 r. w związku ze sprawowaniem patronatu nad szkolonymi aplikantami.

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania Sądu pierwszej instancji.

Zgodnie z treścią przepisu art. 9 ust. 8 ustawy z dnia 13 października 1998 r.

o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.) osoby pozostające w stosunku służby, spełniające jednocześnie warunki do podlegania ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułów, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt

2, 4-6 i 10, mogą być dobrowolnie objęte tymi ubezpieczeniami na swój wniosek. Natomiast przepis art. 91 § 9 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych

(t.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 427 ze zm.) stanowi wprost, że od wynagrodzeń sędziów nie są odprowadzane składki na ubezpieczenia społeczne.

Kwestia wymagająca rozstrzygnięcia było w niniejszej sprawie ustalenie, czy pomiędzy Sędzią A. K., a Okręgową Radą Adwokacką w B. została zawarta umowa, z której wynikałby obowiązek zgłoszenia do ubezpieczeń społecznych, a tym samym czy osiągnięte z tytułu sprawowania patronatu wynagrodzenie nie jest wynagrodzeniem, o jakim stanowi powołany art. 91 § 9 Prawa o ustroju sądów powszechnych.

Sąd Okręgowy wskazał, że faktem powszechnie znanym jest, iż patronat nad aplikantami adwokackimi odbywającymi praktyki w sądzie odbywa się na podstawie corocznie zawieranego porozumienia pomiędzy Naczelną Radą Adwokacką a Dyrektorem Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w K.. Na podstawie tego porozumienia Prezes Sądu Okręgowego wydaje decyzje o ustaleniu dla aplikantów adwokackich patronów w osobach Sędziów Sądów Okręgowych lub Rejonowych. Czynności patronackie wykonywane są przez sędziów wyłącznie na podstawie decyzji Prezesa. Sędziowie nie

są stronami jakichkolwiek umów cywilno - prawnych, a czynności wykonują w ramach obowiązków służbowych. Sąd I instancji zważył, że pomiędzy Sędzią A. K.,

a Okręgową Radą Adwokacką w B. nie została zawarta żadna umowa mogąca skutkować objęciem A. K. (1) ubezpieczeniami społecznymi. Czynności patrona nad aplikantami adwokackimi wykonywane są przez sędziów na takich samych zasadach, jak patronat nad aplikantami sądowymi czy prokuratorskimi. Wynagrodzenie otrzymywane przez sędziów z tego tytułu, jest objęte dyspozycją art. 91 § 9 Prawa o ustroju sądów powszechnych. W żadnym razie wykonywane w ramach patronatu obowiązki nie mogą być traktowane jako usługa na rzecz jakiegokolwiek podmiotu czy instytucji.

Reasumując należało stwierdzić, że z tytułu wykonywanego patronatu nad aplikantami nie zachodziły podstawy do objęcia Sędziego Sądu Rejonowego A. K. obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi: emerytalnym, rentowym i wypadkowym z tytułu umowy zlecenia w okresie wskazanym w zaskarżonej decyzji.

Apelację od powyższego wyroku wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości i wnosząc o jego zmianę oraz oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. Pozwany zarzucił naruszenie prawa materialnego, a w szczególności art. 6 ust. 1 pkt 4, art. 12, art. 13 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t. j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.) oraz art. 233 § 1 k.p.c.

W uzasadnieniu apelacji podniesiono, że ubezpieczona A. K. (1) została zgłoszona przez Okręgową Radę Adwokacką wyłącznie do ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu wykonywania pracy na podstawie umowy zlecenia od dnia 1 marca 2011 r. Ponadto do ubezpieczenia zdrowotnego zgłoszona została także jako sędzia i nie posiada innego tytułu do ubezpieczeń. Pozwany wskazał, że płatnik składek, tj. Okręgowa Rada Adwokacka dokonała zgłoszenia A. K. (1) do ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu wykonywania umowy zlecenia. W świetle przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych składki na ubezpieczenia społeczne z tytułu umowy zlecenia zawartej z sędzią są obowiązkowe, gdyż żaden z przepisów nie wyłącza tego obowiązku. W ocenie pozwanego niesłuszny jest argument jakoby sędzia sprawował patronat nad aplikantami adwokackimi w ramach obowiązków służbowych skoro z tytułu zawartej umowy zlecenia otrzymał dodatkowe wynagrodzenie. Ponadto pozwany wskazuje, iż Sąd nie poczynił ustaleń w kwestii podmiotu wypłacającego to wynagrodzenie.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego uzasadnia uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu.

W ramach kontroli decyzji organu rentowego sprawowanej przez sąd ubezpieczeń społecznych zasadą jest wydanie przez sąd pierwszej instancji - w razie uwzględnienia odwołania - wyroku zmieniającego decyzję (w całości lub w części) i orzekającego

co do istoty sprawy (art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.). Możliwość przekazania sprawy organowi rentowemu przez sąd pierwszej instancji została ograniczona do sytuacji zupełnie wyjątkowych. Jedynie, gdy w toku wstępnego badania sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych okaże się, że występują istotne braki w materiale, a jego uzupełnienie w postępowaniu sądowym byłoby połączone ze znacznymi trudnościami, przewodniczący lub wyznaczony przez niego sędzia może zwrócić organowi rentowemu akta sprawy w celu uzupełnienia materiału sprawy. To samo dotyczy wypadku, w którym decyzja organu rentowego nie zawiera podstawy prawnej i faktycznej, wskazania sposobu wyliczenia świadczenia lub stosownego pouczenia o skutkach prawnych decyzji i trybie jej zaskarżenia (art. 467 § 4 k.p.c.). Nadto w sytuacji wskazanej w art. 477¹⁴ § 4 k.p.c. Poza tymi przypadkami, sąd ubezpieczeń społecznych pierwszej instancji nie jest uprawniony

do uchylenia kwestionowanej decyzji organu rentowego i przekazania temu organowi sprawy do ponownego rozpoznania, lecz obowiązany jest rozstrzygnąć sprawę merytorycznie (co do istoty). Z tego względu należy uznać, że art. 477^{14a} k.p.c. (będący dopełnieniem art. 386 § 2 lub 4 k.p.c.) powinien być przez Sąd odwoławczy stosowany w sytuacjach wyjątkowych, gdy wystąpiły przesłanki art. 386 § 2 lub 4 k.p.c., a nadto wady postępowania przed organem rentowym (wady decyzji) były tak poważne, że nie było możliwe ich naprawienie w postępowaniu sądowym (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2013 r., II UZ 136/12, Legalis). Uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu pierwszej instancji i zaskarżonej decyzji oraz przekazanie sprawy organowi rentowemu do ponownego rozpoznania może nastąpić, na gruncie prawa procesowego cywilnego, w przypadku stwierdzenia nieważności postępowania (art. 386 § 2 w zw. z art. 379), nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy bądź gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4) (por. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r., II UK 368/10, LEX nr 989130).

Sąd pierwszej instancji nie przeprowadził żadnego postępowania dowodowego w sprawie, odwołując się w uzasadnieniu rozstrzygnięcia do faktów powszechnie znanych w zakresie zasad sprawowania przez sędziów sądów powszechnych patronatu nad aplikantami adwokackimi.

Literatura postępowania cywilnego twierdzi, że wprawdzie nie można wskazać niezmiennych kryteriów tego co jest powszechnie znane, lecz z reguły przyjmuje się, iż charakter taki mają okoliczności, zdarzenia, czynności lub stany, które powinny być znane każdemu rozsądnemu i mającemu życiowe doświadczenie mieszkańcowi miejscowości będącej siedzibą danego sądu. Za powszechnie znane uważa się np. wydarzenia historyczne, polityczne, zjawiska przyrodnicze, procesy ekonomiczne lub zdarzenia normalnie i zwyczajnie zachodzące w określonym miejscu i czasie (por. T. Ereciński, w: Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego, część pierwsza: Postępowanie rozpoznawcze, praca zbiorowa pod red. tegoż autora, tom 1, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1999, s. 432).

Zasady sprawowania patronatu przez sędziów sądów powszechnych nad aplikantami adwokackimi nie sposób traktować jako faktu notoryjnie znanego.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego w niniejszej sprawie decyzja z dnia 29 listopada 2012 r. dotknięta była wadami, które powinien dostrzec Sąd pierwszej instancji i zwrócić organowi rentowemu akta sprawy w celu uzupełnienia materiału sprawy. Zaskarżona decyzja nie zawiera podstawy faktycznej.

Pozwany wydał przedmiotową decyzję wyłącznie w konsekwencji zgłoszenia ww. sędziego przez płatnika do ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu umowy zlecenia (k. 8 a.r.). Akta pozwanego nie zawierają żadnych dowodów pozwalających ocenić zasadność tego zgłoszenia, w toku postępowania odwoławczego.

Pozwany był obowiązany zebrać i ocenić dowody na okoliczności faktyczne, które są istotne dla sprawy będącej przedmiotem postępowania. Fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy to fakty dotyczące przedmiotu postępowania, których ustalenie jest niezbędne dla prawidłowego zastosowania normy prawa materialnego, przy czym znaczenie ma tylko taki fakt, z którym prawo wiąże skutek prawny.

Ustalenia organu będące podstawą istnienia obowiązku podlegania ubezpieczeniom społecznym, winny opierać się na dowodach i prawidłowej kwalifikacji prawnej tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym.

Tymczasem organ rentowy nie przeprowadził żadnego postępowania wyjaśniającego poprzedzającego wydanie zaskarżonej decyzji. Jediną bowiem czynnością, do której ograniczył się organ rentowy było zawiadomienie ORA o wszczęciu postępowania w sprawie okresu podlegania A. K. (1) ubezpieczeniom społecznym i na ten fakt powołał się pozwany, jako podstawę faktyczną decyzji. Wprawdzie pismo powyższe zostało doręczone do wiadomości A. K. (1), jednakże organ zaniechał zwrócenia się tak do płatnika i ubezpieczonej o nadesłanie umów zlecenia lub przesłuchania płatnika i ubezpieczonej. Trudno jest również uznać powyższe pismo za próbę wyjaśnienia istoty problemu, skoro w jego treści pozwany powołuje się na już dokonaną ocenę prawną i jej skutki.

Wszelkie oceny, które zostały zawarte w uzasadnieniu zarówno zaskarżonej decyzji jak i wyroku Sądu pierwszej instancji obarczone są dowolnością, nie mają jakiegokolwiek oparcia w rzetelnych ustaleniach faktycznych. W istocie tak organ rentowy jak i Sąd I instancji nie podjął się nawet próby jakichkolwiek wyjaśnień, na jakiej podstawie prawnej i jakie faktycznie czynności wykonywała A. K. (1) w trakcie sprawowania patronatu nad aplikantami adwokackimi.

Wskazać należy, że od 1 stycznia 1998 r. z mocy ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r., nowelizującej ustawę z dnia 20 czerwca 1985 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 1994 r., Nr 7, poz. 25 ze zm.), nastąpiło przekształcenie systemu świadczeń udzielanych sędziom na wypadek ryzyk ubezpieczeniowych (osiągnięcia wieku, choroby lub utraty sił) i przejęcie ich finansowania przez budżet państwa w formie uposażenia w stanie spoczynku, w związku z czym sędziowie nie nabywają prawa do świadczeń z tytułu ubezpieczenia ani zabezpieczenia. W związku z tym, od dnia 1 stycznia 1998 r. od wynagrodzenia sędziów nie odprowadza się składek na ubezpieczenie społeczne (art.

78¹ ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych

/t.j. Dz.U. z 1994 r., Nr 7, poz. 25 ze zm./ oraz art. 91 § 9 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych /t.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 427 ze zm./. Logiczną konsekwencją tej nowelizacji, było nieujęcie sędziów w kategorii podmiotów podlegających obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z mocy ustawy z dnia 13 października 1998 r.

o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.; dalej: u.s.u.s.). Ustawa ta weszła w życie z dniem 1 stycznia 1999 r., a w art. 6 u.s.u.s. ustawodawca wymienia w zamkniętej liście wszystkie podmioty objęte obowiązkowymi ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi. W grupie tej nie ujęto sędziów.

Stosownie do art. 6 ust. 1 pkt 4 u.s.u.s. obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają natomiast osoby wykonujące prace na podstawie umowy zlecenia albo innej umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z Kodeksem cywilnym stosuje się przepisy dotyczące zlecenia („zleceniobiorcy”). W sytuacji zatem, gdy zleceniobiorcą jest sędzia, podlega on obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z tytułu działalności zarobkowej na podstawie umowy zlecenia. Przypomnieć można stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 8 kwietnia 2004 r., II UZP 1/04 (Lex nr 106686), zgodnie z którym wyłączenie sędziów z systemu powszechnego ubezpieczenia społecznego nie ma charakteru podmiotowego, rozumianego w ten sposób, że sędzia nie podlega ubezpieczeniu bez względu na rodzaj prowadzonej działalności, a tylko przedmiotowy, tj. nie podlega ubezpieczeniu z tytułu wykonywania swej funkcji i w zakresie wypłacanego mu z tego tytułu uposażenia. W konsekwencji sędzia nie jest wyłączony z ubezpieczenia z tytułu działalności zarobkowej objętej systemem ubezpieczeń społecznych.

Niezasadnie Sąd pierwszej instancji odwołał się do treści art. 9 ust. 8 u.s.u.s., bowiem przepisy prawa ubezpieczeń społecznych są przepisami szczególnymi, co oznacza, że wykładnia rozszerzona tych przepisów jest niedopuszczalna. W art. 8 ust. 15 u.s.u.s. ustawodawca wymienił enumeratywnie kategorię podmiotów, które w rozumieniu przepisów tej ustawy, należy uważać za osoby w stosunku służby. W przepisie tym nie ujęto sędziów, stąd brak było podstaw do wnioskowania, że do ubezpieczonej ma zastosowanie przepis art. 9 ust. 8 u.s.u.s.

Stwierdzenie wadliwości dokonanej przez Sąd pierwszej instancji wykładni art. 9 ust. 8 u.s.u.s., prowadzi do ustalenia, że w sprawie nie została rozpoznana istota sprawy, konieczne bowiem jest wyjaśnienie, czy i jakiego rodzaju umowa cywilnoprawna wiązała odwołującego i zainteresowaną i w jakim okresie, a w konsekwencji czy, kiedy, z jakiego tytułu, A. K. (1) podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym z racji wykonywanych czynności patronatu nad aplikantami adwokackimi. Płatnik składek zarzucił błędną kwalifikację charakteru umowy w oparciu, o którą ubezpieczona przeprowadziła szkolenia aplikantów adwokackich, wskazując, że była to umowa o dzieło. Ta ostatnia nie stanowi natomiast tytułu do ubezpieczeń społecznych (art. 6 u.s.u.s. a contrario).

Wskazać należy, że Sąd Okręgowy wskazał, że pomiędzy Sędzią A. K., a Okręgową Radą Adwokacką w B. nie została zawarta żadna umowa mogąca skutkować objęciem A. K. (2) ubezpieczeniami społecznymi. Natomiast dziekan Okręgowej Rady Adwokackiej w B. na rozprawie w dniu 21 maja 2013 r. wskazał, że były zawierane umowy, ale w formie ustnej.

Przeprowadzenie szkolenia tzw. patronatu nad aplikantami adwokackimi przez sędziów Sądu Rejonowego w Bydgoszczy realizowane było na podstawie Porozumienia zawartego pomiędzy Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury oraz Naczelną Radą Adwokacką w sprawie odbywania przez aplikantów adwokackich radcowskich szkolenia

z zakresu działania sądownictwa powszechnego i prokuratury, co potwierdził płatnik składek (protokół rozprawy z dnia 21 maja 2013 r. – k. 14 a.s., 00:00:48-00:02:33 – płyta

CD k. 13 a.s.). Takie porozumienie zawarto w dniu 18 stycznia 2011 r., a jego treść KSSiP udostępniła na stronie <http://www.kSSIP.gov.pl/porozumienia/nra>. Z jego treści (§ 4 ust. 1) wynika jedynie, iż prezesi sądów okręgowych i dziekani okręgowych rad adwokackich mieli ustalić koszt prowadzenia zajęć, (§ 4 ust. 2) wysokość wynagrodzenia szkolących. Mając

na uwadze stanowisko odwołującego, niezbędne jest dokonanie ustaleń na jakich zasadach powyższe porozumienie realizowane było przez sędziów szkolących aplikantów adwokackich w 2011 r. Czy i jakiej treści umowy zawierali z ORA

w B., w szczególności czy i jakiej treści umowę zawarła z ORA A. K. (1), czy umowa ta została zawarta bezterminowo, czy też na ustalony przez strony okres. Jest to o tyle istotne, że zaskarżoną decyzją organ rentowy objął A. K. (1) obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznym „od dnia 1 marca 2011 r. ”, co oznacza zainteresowana od tego dnia podlega nadal ubezpieczeniom społecznym z tytułu łączącej ją z ORA umowy zlecenia.

Rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w postaci uchylenia zaskarżonego wyroku sądu pierwszej instancji oraz poprzedzającej go decyzji organu rentowego i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu czyni zbędne analizowanie zasadności zarzutu naruszenia prawa materialnego. Jednakże nie sposób nie zauważyć, że apelujący organ rentowy błędnie powołał się na art. 6 ust. 1 pkt 4, art. 12, art. 13 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t. j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.), który miałby stanowić materialną podstawę obowiązku ubezpieczenia społecznego. W ocenie Sądu Apelacyjnego podstawy prawnej należy poszukiwać w przepisach ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.).

Mając powyższe na względzie, Sąd Apelacyjny, na mocy art. 477^{14a} k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

SSA M. Bober SSA I. Krzeczowska-Lasoń SSO del. A. Podlewska